

JARA GOSPODA

1) Janko Kersnik – biografski in bibliografski podatki

Rodil se je leta 1852 na Brdu pri Lukovici. Njegov oče je bil sodnik iz ugledne družine, mati pa je bila plemkinja. Kersnik je otroštvo preživel na Brdu, kjer je takrat sedež sodišča, notariata in davkarije. Po končani gimnaziji je študiral pravo na Dunaju in Gradcu. Na njegovi strmi pravniški poti ni bilo ovir. Službo je najprej sprejel v Ljubljani, kasneje na Brdu. Izvoljen je bil za deželnega poslanca in lukoviškega župana, nekaj časa pa je imel tudi vodilno vlogo in velik vpliv v liberalni stranki. Njegove pravniške, politične in pisateljske uspehe je prekinila težka bolezen, ki se je pojavila leta 1895, ko se je prehladil na lovu. Iz navidez lahkega prehlada se je razvila neozdravljiva jetika. Dve leti pozneje leta 1897 je umrl, star komaj 45 let.

Pesniti je začel v nemščini, kasneje šele v slovenščini. Pri pisanju se je zgledoval po Jenkovih nežnih in otožnih pesmih, njegova glavna motiva pa sta postala narava in domovina. Največji prispevek slovenski literaturi pa je nedvomno njegovo prozno delo: črtice, povesti in romani. Vse do začetka sedemdesetih let 19. stoletja so v njegovih delih opazni romantični elementi in močni literarni vplivi Jurčiča. Tako je Kersnik dozorel v samostojno pisateljsko osebnost in najpomembnejšega predstavnika poetičnega realizma. Odmaknil se je od takrat prevladujoče in pri bralcih zelo priljubljene kmečke tematike in v realističnem stilu opisoval življenje in brezdolje trške dospode. V delih s pisateljske distance opisuje navade ter običaje nove in stare gospode, njihovo zgodovino in njihovo duhovno praznino.

2) Povzetek fabule

Na začetku izvedo, da bo novi sodnik Andrej Vrbanoj, ki ga nihče ne pozna prav dobro, a vsi o njem kar nekaj govorijo, kakor, da bi vsakdo nekaj vedel o njem. Ob tem, ko ga opravljajo, pa spijejo, kot je v navadi, tudi precej vina.

Petnajst let prej: Družina Orlov se odpravi od doma na Kremen –vzpetino v bližini. Maruša se na vse pretege trudi, da bi Julki prevzela Vrbanoja (tako se vsaj zdi). To pa poskuša narediti tako, da mu začne pripovedovati o njej.

Pisatelj se vrne v sedanjost in pove naslednje... Vsi v vasi se spominjajo potovanja na Kremen in ob tem premlevajo spomine in tudi malce okarajo te spomine. Kmalu pride beseda tudi do nove šole, ki bo nastala v domači vasi. Tako pridejo tudi do Julke, o kateri začno govoriti. Ona bo verjetno poučevala v šoli.

Meščani v četrtem poglavju začno s postavitvijo mlaja, ker bo šel skozi vas novi župan Babinega polja. Nekateri mislijo, da je mlaj za Vrbanoja. Končno se prikaže tudi Vrbanoj, ki takoj ve, da mlaj ni bil postavljen zanj. Tisti večer se še malce pošalijo, seveda na tuj račun.

Vrbanoj, Pavel in Valentin pijejo v gostilni, v kateri dela tudi Vrbanojeva bodoča žena. Tako slej ko prej preide pogovor tudi na poroko. Začno se pogovarjati, zakaj se še niso poročili. Vrbanoju je všeč »kelnarica« v gostilni, kjer pijejo.

Vrbanoj in Ančka se zaročita. Od tega trenutka dalje se po vasi vedno več govori o njiju. Pavel pa je že od vsega začetka nekoliko ljubosumen.

Pavel in Valentin se pogovarjata o zaroki Vrbanoja in Ančke. Valentin gleda na zaroko z negativne strani, Pavel pa, da bi mu nasprotoval, s pozitivne. A še vseeno bo Pavel pogrešal objemanje Ančke.

Govorijo o praznovanju šolstva in hkrati o ustanovitvi gasilskega doma. Vsi so navdušeni nad gasilskim domom. Tu se prvič opazi beseda jarogospoška, kar po mojem mnenju pomeni oseba višjega sloja.

Ančka in Vrbanoj se začeta pričkati in Ančka mu očita, da ves večer pleše z Julko. Pavel izpove ljubezen Ančki in od tu naprej gre zakon Vrbanoja le še navzdol.

Ančka in Vrbanoj se začeta počasi razvezovati. Širiti se začno govorice od včeraj, ko sta Pavel in Ančka odšla v gozd. Pavel začne snubiti Ančko. Proti koncu večera jo začne poljubljati.

Pavel in Ančka živita na robu odkritja... vsi razen Andreja že vedo za njiju in zato se ljudje odločijo Vrbanaju poslati pismo v katerem piše o aferi Pavel – Ančka. Andrej takoj, ko odpre pismo pošlje po Pavla in ga vpraša, če je to res. Pavel tega ne more zanikati, zato da Pavlu Ančko do konca življenja.

Pavel na koncu knjige postane sodnik v neki drugi vasici, Andrej Vrbanoj pa je svetovalec pri majhnem okrožnem sodišču. Pred Pavla kot zločinko pripeljejo Ančko in jo le-ta obdolži vlačugarstva. Zapre jo za 3 dni, a v zaporu Ančka medtem umre. Pavel celo pretoči nekaj solz, ko jo vidi.

3) Primerjava romana z Visoško kroniko (snovne, idejne in oblikovne razlike)

Visoška kronika: je zgodovinski roman. Zajema snov iz časov pred pisateljevem življenjem. Zapisan po resničnih ali deloma resničnih dogodkih in opisuje daljše časovno obdobje, zajema večje število oseb. Tavčar je vključil zgodovinsko snov (čas protireformacije, tridesetletne vojne in pregnanja čarovnic), ki pa je samo okvir za zgodbo o Izidorjevem značaju. Roman je tudi deloma psihološki. Zapisan je v sintetično – analitični tehniki, sestavljen iz 14 poglavij. Pripovedovalec je prvoosebni. Jezik je realistični (opis kaznovanja Izidorja), slog je kronikalni. Uporabljenih je precej arhaizmov, starinskih besed/oblik. Po onliki kronika. Vsebuje romantične in realistične prvine – prevladuje realizem.

Jara gospoda: Pripovedne osebe so 3. Izpostavljeni so tipični trški izobraženci (notar, sodnik in adjunkt). Vpliv poetičnega realizma, gre za prepletanje realističnih sestavin z idiličnimi moralno-vzgojnimi sestavinami. Pisanje občutimo kot lirizem. Ustvarja ga z razpoloženjskimi slikami iz narave. Jezik je realističen in združuje prvine različnih funkcijskih zvrsti. Kersnik je ustvaril jezik slovenskega malomeščanstva. Uporabi obe pripovedni tehniki, sintetično in analitično (zaradi spominjanja dogodkov iz preteklosti). Je povest. Je kritika malomeščanstva in njegovega odnosa do ljubezni.. Najdemo tudi romantične prvine, kot v Visoški kroniki.

4) Oznaka glavnih štirih književnih oseb

Adjunkt Pavel:

Središčna najbolj dejavna oseba. Je preračunljiv in preveč čustven, saj se zaradi čustev zaplete v spor z Andrejem. Sta le navidezna prijatelja in večna tekmeča. Tudi v odnosu so Ančke se izkaže za preračunljivca. Na koncu ga pripovedovalec ne kaznuje, kot krivec ostaja sam (Ančko obsodi na zaporno kazen, ta pa v zaporu umre). Pri Pavlu gre za problem lastne vesti.

Sodnik Andrej:

Je brezvoljen in pasiven, tipičen predstavnik povprečnosti in praznosti trškega malomeščanstva. V odločitvah je prenagel (poroka in ločitev) in Ančki ne pomaga pri vstopu v bišjo družbo.

Ančka:

Je mlado črno laso dekle, ki nima neke ustrezne izobrazbe. S krčmarjem je v daljnem sorodstvu. Socialno propade, ko propade njen zakon z Andrejem. Ančka ni sprejeta med gospodo, kljub temu da se je poročila z Andrejem, ki je sodnik.

Valentin:

Je sin gospodarja Kračev. Je nesramen in brebrižen, zaničevalen do Ančke. Ančka je njegova sestrična. Po poklicu je Notar.

5) Kersnikov prikaz ljubezni

Poučni zaključni prizor nas utrjuje v prepričanju, da je njegova osnovna tema ljubezen, moralna razsežnost ljubezni. Tudi Pavel in Tine se pogovarjata o idealni ženski, o tistem pravem ženstvu, o čisti ljubezni brez egoizma, skratka o tem kako biti srečen. Ljubezen nam predstavi kot ljubezenski trikotnik, ko dva prijatelja uničita življenje mladega dekleta.

6) Realistične značilnosti v romanu

7) Razlaga poetičnega realizma* in nekaj značilnosti v delu za ponazorilo

To je književnost v poetizirani, v zdrav razum privzdignjeni obliki. Stvarnost je prikazana taka, kot je, vendar rahlo prevlečena z idealnimi pogledi na življenje.

To je najbolj vidno na koncu povesti, ko je Ančka za svoj zakonolom kaznovana s težko usodo in smrtjo.

8) Zunanja in notranja zgradba dela

Povest je deljena na 13 poglavij. Notranja zgradba povesti pa je sintetično analitična, saj v drugem in tretjem poglavju spominja dogodke iz preteklosti. Ni kompozicijske trdnosti, ker posamezna poglavja delujejo bolj kot slike. Povest lahko delimo na 3 dele:

- o **Predzgodba:** (od 1. do 3. poglavja – spoznamo značilnosti vasi Groblje)
- o **Zgodba** (od 4. do 12. poglavja – počastijo župnika, sodnika, napoved ljubezenske zgodbe z Ančko, poroka, moralna analiza te poroke, lomljenje Ančkinega srca, napoved zakonoloma in z anonimnim pismom razkrit zakonolom)
- o **Epilog** (13. poglavje – 10 let pozneje se Ančka sreča s Pavlom na sodišču, ker je bila obsojena zaradi beračenja).

9) Oznaka dogajalnega časa in kraja

Povest se dogaja v Grobljah, nekje konec 20. stoletja. V prvem poglavju nas pripovedovalec seznani z novico, da prihaja novi sodnik, nakar vsi začnejo ugibati o njem. Adjunkt Pavel pravi, da ga pozna, nakar nas pripovedovalec z njegovim poznanstvom in odnosom do njega seznani v drugem poglavju, ki sega v njuno mladost. Tu zvedemo za zaplet okrog Julke, ki ga Pavel v tretjem poglavju zaupa notarju Tinetu, ki je bil takrat zraven. V četrtem poglavju končno prispe sodnik, čigar dan prihoda povsem po naključju sovpada za dnevom prihoda novega župnika. V petem poglavju nas pripovedovalec na krako seznani z Vrbanovim življenjem, hkrati pa se tu odvrti pogovor o problemu neoženjenosti sodnika in adjunkta. V šestem poglavju se mesto seznani z novico o zaroki sodnika in Ančke, kar sproži veliko raznih polemik, pozitivnih in negativnih mnenj. V sedmem poglavju zvedemo za mnenji Pavla in Valentina o tej sodnikovi odločitvi. Tu se že opazi nasprotovanje Pavla sodniku. Osmo poglavje je čas stoletnice fare in na čast tej

obletnici se pripravljajo razni predlogi za popestritev dogodka. V tem poglavju se Pavlu porodi misel, da bi lahko on že pred sodnikom vzel Ančko za ženo in da bi ga mogoče imela celo rajši kot sodnika. V devetem poglavju zvemo, da Ančka ni najbolj srečna z Vrbanojem, kar opazi tudi Pavel in "stopi v akcijo". Deseto poglavje opisuje veselico, ples in spremljajoče pripetljaje ob stoletnici fare, kjer se Pavel izpove Ančki. V enajstem poglavju se sodnik in Ančka odtujita, zato pa se Ančka toliko bolj zbliža s Pavlom. V dvanajstem poglavju dobi Vrbanoj pismo, v katerem ga "Resnicoljub" obvesti o Ančkini zvezi s Pavlom. Zadnje poglavje se odvija deset let kasneje. Pavlu, sedaj sodniku, pripelje usoda v njegov urad Ančka, ki je sedaj v zelo bednem stanju. Še isto popoldne umre.

10) Osrednja tema in motivi

Glavna tema romana je napredovanje in moralna trdnost/netrdnost trške (pol)inteligence. Glavni motiv je nepričakovan, nepremišljen zakon med anško in Andrejem Vrbanojem. Nanj se vežejo motivi zapeljevanja, prijateljstva, pa tudi motivi iz narave (nor. šumeči potok).

11) Pripovedovalec, pripovedna tehnika in pripovedna perspektiva

Pripovedna tehnika je sintetično-analitična. Saj nas pisatelj seznanja tudi z dogodki iz preteklosti, kar se je dogajalo ko spoznali Julko.

12) Snov in ideja v Jari gospodi

Ideja je resna obtožba npravstvene brezbržnosti in zamočvirjenega trškogospokega vegetiranja brez spodbudnejše svetlejšje žvljenske perspektive. Snov za roman je Kersnik vzeli iz vsakdanjega žvljenja, posebno pozornost pa je avtor posvetil praznemu žvljenju in miselni plehkosti podeželskega izobraženstva.

13) Razlaga pojma »jara« **

Pridevnik Jar pomeni v svojem osnovnem pomenu tiso, kar se seje pomladi (jaro žito); v pomenu jara gospoda je pomen ekspresiven in označuje tistega, ki še ni dolgo v sedanjem, višjem družbenem sloju - ki je torej prevzel zahtevnejše socialne navade in obnašanje, hkrati pa zanje (še) nima prave duhovne in moralne podlage. Pomeni gospodo, ki se iz nizkega družbenega razreda povzpne do blagostanja, v navadah posnema meščane in pri tem posnema meščane, a ni najbolj uspešna.

14) Prvine različnih funkcijskih zvrsti v delu (izpiši nekaj primerov arhaizmov in nekaj primerov strokovnega izrazja s katerim avtor ustvarja jezik slovenskega malomeščanstva)

Srečamo se od vsakdanjega pogovornega jezika do strokovnega, z jezikom slovenskega malomeščanstva, ki je pomešan z mednarodnimi tujkami in s časnikarskimi izrazi. Romantične prvine najdemo zlasti na koncu povesti (npr. anonimno pismo, ki razkrije Ančkin zakonolom). Strokovni izraz bi bil naprimer adjunkt – ker se na začetku ne ve točno kakšne vrste poklic opravlja Pavel. Arhaizmi pa se pojavljajo čez celo povest (plavač, vtem, skoro ...)

15) Dokazi zvrstne pripadnosti (roman – povest – novela?)